

Nr 440.

Av herr Hammarlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående anslag till förbättrande av bostadsförhållandena.

I proposition nr 243 till innevarande års riksdag har chefen för socialdepartementet framlagt förslag angående anslag till förbättring av bostadsförhållandena. Propositionen avser för budgetåret 1943/44 följande anslag:

- 1) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av kronor 638.000;
 - 2) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av kronor 245.000;
 - 3) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer ett förslagsanslag av kronor 6.000.000;
 - 4) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av kronor 2.000.000;
 - 5) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer kronor 20.000.000;
 - 6) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet kronor 50.000.000;
 - 7) till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet kronor 37.000.000;
- ävensom att av befintlig reservation
- 8) till »Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden må beviljas under budgetåret 1943/44 intill ett belopp av sammanlagt högst kronor 1.000.000».

Det behöver icke sägas, att de under 3)—7) upptagna anslagen helt eller till alldeles övervägande del avse byggnadsföretag av stadskaraktär. Då administrationskostnaderna under 1) och 2) sammanhänga härmed, äro även de att hänföra till samma kategori. Av de under 1) till 7) upptagna beloppen — tillsammans kronor 115.883.000 — anges visserligen hela 107 milj. kronor vara avsedda för utlåning och skulle sålunda formellt icke vara att betrakta som rena utgifter. Det är emellertid att märka, att om *tertiärlånen* gäller bl. a. att de ur säkerhetssynpunkt skola ligga över s. k. sekundärlån — över 75 procent av värdet alltså — samt beträffande hyreshus som uppföres eller ombygges av kommun eller annan därmed jämställd företagare inom 95 procent och ifråga om flerfamiljsfastighet med annan företagare inom 90 procent av det fastställda fastighets- resp. byggnadsvärdet. Det är således fråga om penningplaceringar, som under vissa omständigheter kunna bli mycket förlustbringande.

Detta är i ännu mycket högre grad fallet ifråga om *tillägglånen*. De ha till väsentlig uppgift att ersätta den byggande största delen av skillnaden mellan de höga byggnads- och tomtmarkskostnaderna och fastighetens avkastningsvärde, med utgångspunkt från den hyresnivå regeringen anser önskvärdt att bibehålla. Tillägglånen ligga därför ur säkerhetssynpunkt över tertiärlånen och löpa tills vidare utan vare sig ränta eller amortering. I den mån det lyckats statsmakterna att bevara läget på hyresmarknaden och därmed husens avkastningsvärde, är avsikten att dessa lån skola avskrivas. Det är således i realiteten egentligen icke frågan om lån utan om att subventionera bostadsbyggandet och bevara hyresnivån genom att låta staten i all väsentlighet — 90 à 95 procent — betala de stegrade byggnadskostnaderna för nybyggda hus. Endast i den mån, som staten icke lyckas bemästra läget i fråga om hyrorna utan dessa stiga, finnas utsikter, att tillägglånen skola förräntas och amorteras.

I fråga om bestämmelserna ang. familjebidrag och bostadsanskaffningslån för mindre bemedlade barnrika familjer kan visserligen sägas att dessa formellt på visst sätt stå öppna även för landsbygdens folk. Härvid gäller dock, att lån och bidrag kunna utgå av dessa medel ifråga om hyresbostäder å den egentliga landsbygden »allenast då särskilda skäl därtill äro». Det är således frågan om rena undantag. Vad som här avses är likaledes högbelåning av nybyggda eller ombyggda fastigheter, kompletterade med tillägglån och bidrag till hyresbetalning o. s. v. »Ifrågavarande tillägglån äro fria från ränta och amortering och skola regelmässigt avskrivas, sedan viss tid förflutit».

På annat sätt ligger saken till ifråga om den del av problemet, som i propositionen rubricerats »Bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden». Statsrådet och chefen för socialdepartementet anser sig kunna konstatera, att verksamheten under 1943 »kommer säkerligen att taga de knappa tillgångarna på material och arbetskraft hårt i anspråk». Ang. förslagen om bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden under 1943 yttrar han vidare:

»Jag anser mig därför icke kunna förorda ytterligare medelsanvisning för bostadsförbättringsverksamheten. Jag anser mig heller icke kunna annat än i begränsad omfattning acceptera det av egnahemsstyrelsen antydda förslaget att på nytt disponera medel, vilka redan ställts till förfogande för förbättringsföretag. Ett sådant förfaringsätt torde endast böra komma ifråga för en fortsatt bidragsgivning i rena undantagsfall, då uppskov skulle medföra allvarliga olägenheter.

För att möjliggöra denna begränsade bidragsgivning, avsedd för fall, där angelägenhetsgraden ter sig särskilt trängande, torde riksdagens medgivande böra inhämtas, att under nästa budgetår bevilja nya bidrag även efter det att det för ändamålet anvisade anslaget i sin helhet disponerats. Jag anser sålunda, att 400.000 kronor böra kunna tagas i anspråk för förbättring av kronolägenheter inom de sex nordligaste länen samt för förbättrande av bostäder åt lapparna. Vidare torde 100.000 kronor böra disponeras för iord-

ningställande av fiskarbostäder enligt 1939 års kungörelse om statsbidrag till dylika bostäder samt 100.000 kronor för lantarbetarbostadsbidrag jämlikt bestämmelserna i 1939 års kungörelse om lantarbetarbostadslån och lantarbetarbostadsbidrag.

Till lantarbetarbostadslån torde nya anslagsmedel icke behöva anvisas till nästa budgetår. I anslutning till vad egnahemsstyrelsen föreslagit torde vidare visst belopp böra få tagas i anspråk för administrationsutgifter för vatten- och avloppsförbättringsverksamheten. För ändamålet torde för budgetåret 1943/44 böra avses 50.000 kronor, vilket belopp bör utgå av reservationsanslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden, Sammanlagt torde för nu avsedda ändamål och för bidragsverksamhet av särskilt trängande beskaffenhet böra kunna disponeras 1.000.000 kronor under budgetåret 1943/44.»

Här skall icke särskilt uppmärksammas disponerandet av mindre belopp för syften av en helt annan storleksordning. Ej heller skall någon jämförelse göras exempelvis i fråga om bidraget till lantarbetarbostadsförbättringar och administrationsutgifterna beträffande vatten- och avloppsförbättringsverksamheten. Värre är att särskilt anslag för detta senare ändamål icke upptagits samt att den bidragsverksamhet i särskilt trängande fall, som dock för landsbygdens del utgör huvudyrkandet i denna hundramiljonersproposition, sålunda inskränkts till högst 350.000 kronor. Uppenbart är att icke blott de medel, som disponeras för bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden, ta material och arbetskraft i anspråk. Disproportionerna mellan miljonbeloppen som avses till bostäder av stadskaraktär och de små belopp, som enligt regeringens förslag skola få disponeras för bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden, äro dock i synnerlig hög grad påfallande.

De skäl, som ligga till grund för denna avvägning, kunna möjligen vid ett ytligt betraktelsesätt förefalla giltiga. Man menar tydligen att behovet av en förbättrad bostadsstandard är större i städerna än på landsbygden och stöder denna uppfattning på att från städernas sida intresset för förbättrade förhållanden på ett mera påfallande sätt kommit till synes. Det är visserligen ett av vederbörande statlig byggnadskostnadsutredning för få år sedan konstaterat faktum, att byggnadsverksamheten i städerna under 1930-talet genomgick en utveckling utan motstycke i landets byggnadshistoria. Det är också i propositionen omnämnt, att även under år 1942 i städer och stadsläkande samhällen trots brist på material och arbetskraft bostadsproduktionen nått en sådan omfattning, att antalet inflyttningsfärdiga lägenheter samma år uppgått till i det närmaste 24.000. Dessa framsteg synas dock icke förslå att möta behovet, ehuru det dock är obestridligt att befolkningstillväxten i vårt land väsentligen kommer från landsbygden. Men under 1930-talet tog »flykten från landsbygden» en omfattning, som från annan synpunkt ingivit statsmakterna de allvarligaste farhågor. Under nuvarande förhållanden skapar även befolkningsomflyttningen svårigheter att mottaga de inflyttande till vissa städer och samhällen, som regeringen nu med anlitande av så betydande resurser vill söka övervinna. Här föreligga tydligen enligt

vederbörandes mening problem att lösa jämförda med vilka landsbygdens svårigheter ingalunda äro av samma angelägenhetsgrad.

Enligt vad av föreliggande proposition framgår har från egnahemsstyrelsen inhämtats, att i januari 1943 förefunnos 15.400 icke avslutade bostadsförbättringsföretag, för vilka bidrag eller lån beviljats, och med en sammanlagd beräknad totalkostnad av omkring 49 milj. kronor. Kostnaden för arbeten, för vilka bidrag och lån beviljats före den 1 juli 1942, har därvid uppskattas till närmare 37 milj. kronor, varav omkring 12 milj. kronor äro att hänföra till före den 1 juli 1941 beviljade lån och bidrag. Egnahemsstyrelsen har även meddelat, att hittills anvisade anslagsmedel till bostadsförbättringsbidrag numera kunna antagas vara i sin helhet disponerade, medan av tillgängliga lånemedel till nybyggnadslån och förbättringslån omkring 2 respektive 3,5 milj. kronor kunna beräknas vara odisponerade vid utgången av innevarande budgetår. Av dessa disponerade medel ha emellertid på grund av att arbetena icke kommit till stånd väsentliga belopp ännu icke utbetalats. Enligt uppgift från egnahemsstyrelsen skulle sålunda vid innevarande budgetårs slut i fråga om anslagen till bidrag för främjande av bostadsbyggande på landet en kontant behållning av mer än 17 milj. kronor kunnat beräknas föreligga. Vidare beräknas beträffande lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden vid budgetårets slut behållningen vara omkring 15 milj. kronor och i fråga om lånefonden för bostadsförbättringar ävenledes en behållning av mer än 11 milj. kronor.

Detta har väckt departementschefens missnöje, och han uttalar därom:

»Det synes mig föga tillfredsställande, att anslagsmedel på detta sätt reserveras för företag, som icke äro av större angelägenhetsgrad än att de år efter år kunna uppskjutas.»

Han anser även den omständigheten, att arbeten i så stor utsträckning föreligga oavslutade, böra »föranleda stor återhållsamhet med avseende på bidrags- och lånegivningen till bostadsförbättring under nästkommande budgetår».

De påtalade förhållandena synas emellertid kunna förklaras på annat sätt än att här skulle vara fråga om byggnadsföretag av ringa angelägenhetsgrad eller att det med hänsyn till detta skulle vara motiverat att generellt inskränka statens stöd för bostadsförbättring på landsbygden. Dels synes det i viss mån ligga i sakens natur, att verkställande av nybyggnad eller förbättring av här ifrågavarande slag icke ens som regel kan beräknas omedelbart eller inom en kortare fixerad tid kunna äga rum. Egnahemsmyndigheterna synas här ha funnit det angeläget att undvika byråkratiska åtgärder utan ha hellre föredragit att låta bidrags- och låneverksamheten anknyta till det praktiska livets krav. Beredskapsinkallelserna ha även för landsbygdens del inverkat skärpande i fråga om redan förut förefintliga arbetskraftsvårigheter. Det föreligger otvivelaktigt heller icke för ett litet nybyggnads- eller förbättringsföretag på landsbygden samma möjligheter, när det gäller

byggnadsmaterial o. s. v., som i fråga om städernas miljonföretag i byggnadsbranschen. Av avgörande betydelse för att på allvar få igång byggnadsverksamheten på landsbygden torde dock vara, att en för landsbygden och jordbruket acceptabel lösning av byggnadsfrågan genomföres. Det har upprepade gånger av statsmakterna fastslagits, att jordbruket — den näring, varav landsbygdens folk i gemen direkt eller indirekt väsentligen är för sin utkomst beroende — icke kan bära de nuvarande byggnadskostnaderna. Här har som bekant riksdagen i anslutning till en av chefen för socialdepartementet avgiven proposition i fråga om jordbrukets bygghet uttalat sig för bl. a. rätt för arbetsgivare att bygga mot timpenning i de fall då ackordssystemets tillämpning skulle bereda svårigheter, frihet att mot andra villkor än de i byggnadsavtalet fastställda använda gårdens folk och i orten bosatt arbetskraft samt upprättande av ackordsprislistor, bättre avpassade till landsbygdens speciella förhållanden än de listor, vilka gälla för städer och stadslänkande samhällen. Att byggnadsfrågan även för landsbygdens del är av stor betydelse ur det allmännas synpunkt torde vara obestridligt. Det avtal, som mellan vissa organisationer så småningom träffats, har icke lett till förverkligande av ovan berörda, av riksdagen godkända principer och icke heller kunnat godkännas av jordbrukets organisationer. De rimliga och skäligen krav, som tidigare framställts av jordbruksbygghetens representanter, ha icke vunnit beaktande. Rätten att bygga mot timlön i de fall, då ackordssystemet icke lämpligen kan komma i tillämpning, har icke blivit fastställt. Möjligheten att vid sidan av organiserade byggnadsarbetare utnyttja gårdens folk och andra i orten bosatta arbetare har icke alls blivit reglerad. Upprättandet från grunden av nya särskilda ackordsprislistor för jordbrukets byggnadsarbete, tillrättalagda efter de särskilda förhållanden, som på detta område råda, har icke kommit till stånd. Man har nöjt sig med en generell och ganska obetydlig sänkning för de tre lägsta lönegrupperna av de i stadsprislistorna fastställda ackordsbeloppen, vilken sänkning dessutom är begränsad allenast till ekonomibygheterna. Under sådana förhållanden borde det verkligen icke föreligga anledning att förvåna sig över att byggnadsverksamheten på landsbygden icke kan pågå i den utsträckning, som önskvärt vore, och som vore väl motiverad av det synnerligen stora behovet. Vad situationen under sådana förhållanden kräver, är icke återhållsamhet i fråga om den statliga bidrags- och låneverksamheten, utan fast mera en snar lösning av arbetskostnadsproblemet i överensstämmelse med statsmakternas uttalade intentioner.

Departementschefen har i propositionen upprepade gånger berört svårigheterna för landsbygdens byggnadsverksamhet när det gäller tillgång till material och arbetskraft. Dessa svårigheter bli säkerligen icke mindre av att en omfattande byggnadsverksamhet i städer och samhällen i stor utsträckning absorberar både material och arbetskraft. Det synes som om en rimlig avvägning och fördelning här skulle vara välmotiverad, och denna avväg-

ning och fördelning kommer icke till stånd på den i propositionen anvisade vägen. Allra minst synes det vara befogat att de särskilda svårigheterna i fråga om landsbygdens byggnadsverksamhet och den »eftersläpning» av byggnadsföretag, som därav rönt inflytande, skola tagas till intäkt för skärpt återhållsamhet med avseende på bidrags- och lånegivningen till förbättrade bostäder där. Det synes icke motiverat att, såsom av departementschefen ifrågasatts, i nuvarande läge genom skärpta villkor försvåra för dem, som beviljats bidrag eller lånemedel för här ifrågavarande byggnadsföretag, att utföra dessa vid lämplig tidpunkt. I överensstämmelse med denna uppfattning synes det icke heller rimligt att motsätta sig, att låne- och bidragsmedel, som beviljats för visst arbete, som sedan icke kommit till utförande, på nytt disponeras för avsedda ändamål.

Egnahemsstyrelsen har i enlighet med sin erfarenhet om behovet härav förordat, att för budgetåret 1943/44 anslås 15 milj. kronor till bidrag för främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Uppenbarligen skulle beviljandet av dessa medel vara av stor betydelse. Erfarenheten synes dock vitsorda, att byggnadsfrågans nuvarande läge speciellt på landsbygden bereder vissa svårigheter att tillgodose detta behov. Förutsättningar böra därför snarast skapas, som för landsbygdens del underlätta tillgodogörandet av de resurser, som från statens sida ställts eller kunna komma att ställas till förfogande.

Att byggnadsfrågans läge är otillfredsställande och att av detta förhållande väsentliga samhällsintressen sätts på spel, har av landsbygdens och jordbrukets företrädare i upprepade framställningar betonats. Det är icke i överensstämmelse med billiga krav på rättvisa, att landsbygdens berättigade intressen tillbakasätts eller skjutas åt sidan, medan material och arbetskraft samt stora penningmedel ställas till förfogande för byggnadsverksamheten i städerna. Med skäl har av representanter för landsbygden och jordbruket betonats, att ett uppfyllande av de framförda kraven på en rimlig lösning av byggnadsfrågan, enkannerligen för landsbygdens och jordbrukets del, är att betrakta som »en viktig närings- och befolkningspolitisk angelägenhet och en oundgänglig förutsättning för ett gott samarbete på det inrikespolitiska området».

Under återopande av vad sålunda anförts hemställs i anledning av proposition nr 243,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka kraftiga och effektiva åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader i enlighet med statsmakternas tidigare uttalade intentioner;

att när så erfordras uppskov med verkställande av byggnadsföretag på landsbygden, vartill bidrag eller lån av

statsmedel beviljats, måtte i hittills sedvanlig utsträckning medgivas;

att bidrags- och lånemedel, disponerade för bostadsförbättrings- eller nybyggnadsföretag på landsbygden, som av vederbörande icke utnyttjas, i mån av behov skola kunna disponeras på nytt för därför avsett ändamål;

att i propositionen till tilläggsån i fråga om viss byggnadsverksamhet föreslaget anslag sänkes från 37 till 22 milj. kronor; samt

att i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag till bidrag för främjande av bostadsbyggande på landet för budgetåret 1943/44 måtte beviljas ett förslagsanslag av 15 milj. kronor.

Stockholm den 1 juni 1943.

Nestor Hammarlund.

Hjalmar Svensson
i Grönvik.

Gillis Olsson,
Kullenbergstorp.

G. Hedlund.

Th. Gardell.

Lars E. Andersson,
Hedensbyn.

Arvid Jonsson.
